

structureert mee de weg die richting voorstelling wordt afgelegd. Wie is dan nog de auteur daarvan? Een netwerk, juist, met centrale en perifere posities of stemmen – maar desondanks: een collectief of, modieus gesteld, een *multitude*. Hoe verdisconteer je dat in beleid?

Het Vlaamse cultuurbeleid honoreert nadrukkelijk organisatorische liaisons. Die zijn duidelijk en in principe controleerbaar, wat mooi aansluit bij de dominante bestuurslogica. De productieve kracht – in de dubbele zin van ‘vermogen’ en ‘effectiviteit’ – van informele vormen van samenwerking of ‘kunstdemocratische’ collectieven berust echter op losvaste relaties en netwerken. Ze zijn van vitaal belang bij het maken van hedendaagse dans, die van een sociale in een communale kunstvorm aan het veranderen is. Het *minimum minimorum* voor een toekomstig dansplan of dansbeleid is dat het de communale werklogica honoreert. Die valt niet zomaar af te lezen aan een coproductiecredit, want dat is meestal gewoon een zaak van geld, werkruimte of technische assistentie (en in het beste geval van alledrie). Ik stel daarom voor dat de toekomstige subsidieaanvragen van kunstcentra, werkplaatsen of dansfestivals enig uitsluitel geven over hun omgang met dansmakers. Huizen mogen rustig verder blijven programmeren en coproduceren volgens een eenvoudige boekingslogica, maar wie sociaal kapitaal genereert krijgt in mijn ideale beleidsscenario ook meer economisch kapitaal. Want die maakt tijd en energie vrij voor een artistieke samenspraak met artiesten; die verwacht organisatorisch eigenbelang duidelijk niet met het algemeen dansbelang; die voedt integendeel mee het sociale weefsel dat juist een van de sterkhouders is van de Vlaamse danssector. Waarom wordt dat laatste overigens zo weinig beklemtoond – als het al wordt vermeld! – in observaties van sectorbewoners?

Nu is het communale karakter van veel hedendaagse dans al langer de inzet van reflexieve praktijken. Ze variëren van democratische danscollectieven over netwerken als het net opgedoekte *f,r,o,g,s Open Source* tot allerhande samenwerkingsprojecten die niet uit zijn op een afgewerkt product, maar eerder een improvisatie- of onderzoekslogica volgen (zie bijvoorbeeld het werk en de

WIE MET DANSERS PRAAT, KRIJGT AL SNEL EEN IDEE VAN WAT HET BETEKENT OM ALS EEN PRECAIRE FLEXI-WERKER DOOR HET LEVEN TE GAAN. JE LEEFT EEN LETTERLIJK VERDEELD LEVEN, UITGESTROOID OVER UITEENLOPENDE PLAATSEN IN VLAANDEREN EN DAARBUITEN, OVER VERSCHILLENDE PROJECTEN EN WERKOMSTANDIGHEDEN, EN OOK OVER EEN VEELVOUD VAN ORGANISATORISCHE BINDINGEN.

toonmomenten in *Les Bains::Connective*). Vooral in het Brusselse floreert deze communale instelling, wat gezien de omvang van de daar huizende internationale dansgemeenschap niet verwondert. Ze is de hoeksteen van een kleine maar relatief dichtbevolkte niche met een hoge densiteit aan onderlinge communicatie tussen de deelnemers. Daarbinnen wordt met heel bescheiden of zelfs géén middelen vaak snel gewerkt en kort op de bal gespeeld, zijn toonmomenten nogal eens *site specific*, en is een egalitaire samenwerking tussen dansers en videomakers of muzikanten eerder regel dan uitzondering. Dit communale circuit fungeert niet als directe ‘humus’ of ‘laboratorium’ voor producties of gezelschappen en kan daarom niet zonder meer worden ingeschreven in een algemene groei-logica. Toch gaat het niet om een randverschijnsel of een voorbijgaande opstoot van nostalgie naar *the golden sixties* en haar artistieke experimenten.

Het communale circuit is gewoon een zelfstandige artistieke biotoop die wedt op een andere, primair coöperatieve manier van werken en kunst maken, van tonen en publieke receptie (er wordt bijvoorbeeld van de toeschouwer verwacht dat hij na een toonmoment zijn ervaringen met de performers deelt). Wie deze niche toetst aan de bestaande beleidscategorieën, neemt haar binnen het hedendaagse dansveld direct in een wurg-greep. Ze is immers programmerings- noch publieksvriendelijk, en staat niet te zwaaien met virtuele beloftes of nog een project méér. Wat dus te doen? Het communale circuit

(h)erkennen als een autonoom subveld en een voor vele dansmakers cruciale biotoop binnen het eigentijdse danslandschap. En ophouden, vooral in de danssector zélf, om te dromen van een nieuwe De Keersmaecker, Vandekeybus of Platel. Ik schreef het eerder al, maar de boodschap dringt blijkbaar moeilijk door, ook niet bij mensen die beroepshalve regelmatig met jonge dansmakers hebben te maken: de tijd dat het model van de Grote Auteur en zijn Oeuvre de toon zette, is voorbij⁴. Voorbij. Voorgoed. Een toekomstig dansbeleid moet uiteraard meer traditionele, typisch ‘moderne’ artistieke carrières blijven mogelijk maken, zonder dat streven echter als globaal richtsnoer te nemen. Een niet onbelangrijk deel van de hedendaagse danswereld is *bescheiden*, en dat vraagt om een navenant beleid.

5

Tot hier mijn meer speculatieve beschouwingen, het wordt tijd voor een landing op een meer substantiële bodem. Ik vertrek daarvoor opnieuw van *Kanaries in de koolmijn*. Daarin worden een aantal gekende tendensen inzake de productie en tewerkstelling binnen het Vlaamse dansveld cijfermatig onderbouwd. Zo wordt voor de periode 2001-2005 een grote aanwas vastgesteld van het aantal ‘passanten’, dansers die in deze vijfjarige periode slechts één keer in de databank van producties opduiken (de passantengroep is goed voor een kwart van alle personencredits). Deze observatie staat uiteraard niet los van het flink gestegen aantal projectproducties en, algemener, van de beduidend toegenomen flexibilisering van zowat alle artistieke of creatieve arbeid. Daardoor hebben bijvoorbeeld ook meerdere structureel gesubsidieerde theater- of dansgezelschappen nu nog nauwelijks een vaste artistieke kern: ze trekken op maat van ieder individueel project artistieke medewerkers aan.

Wie met dansers praat, krijgt al snel een idee van wat het betekent om als een precaire *flexi-werker* door het leven te gaan. Je leeft een letterlijk verdeeld leven, uitgestrooid over uiteenlopende plaatsen in Vlaanderen en daarbuiten, over verschillende projecten en werkomstandigheden, en ook over een veelvoud van organisatorische bindingen. Je moet zelf de administratieve rommel opkuisen die